

Fandtes der i Middelalderen i Danmark eller andre Riger Herreklostre?

Af Johannes Steenstrup.

Ved den her fremsatte Undersøgelse har jeg haft til Maal at hævde, at vi i Danmark benytte et Udtryk for en vis Art af Klostre, der helt mangler Hjemmel for Tiden inden Martin Luther fremtraadte. Betegnelsen giver os en vildledende Forestilling om hvad Hovedmængden af de danske Klostre betød for Folkets religiøse Liv, for Kirken og Kulturen, den er som Begrebsbestemmelse ganske ufyldestgørende, da man jævnlig maa tilstaa Lempelser i hvad der skulde være dens egentlige Indhold og idelig indrømme Undtagelser. Vi bør derfor fjerne denne Betegnelse for Middelalderens Vedkommende, den er opstaaet i en hadefuld, katolsk-fjendtlig Tid og har stærkt Præget af at være et Ukvemsord.

Jeg kommer i min Undersøgelse heldigvis i mindre Grad til at angribe Enkeltmand end til at modsige danske Historikere i Almindelighed. Ordet anvendes om Middelalderens Forhold i Værkerne over »Danmarks Riges Historie« og »Det danske Folks Historie« (ved *Kr. Erslev*, *V. Møllerup*, *C. P. O. Christiansen*, *Hans Lund*). Det benyttes i de omfattende Fremstillinger af det 16. Aarhundrede hos *C. F. Allen*, *C. Paludan-Müller*, *A. Heise*, uden at det bliver udtalt, at Udtrykket var opstaaet i denne Kamptid. Hos vore Kirkehistorikere *Ludv. Helveg*, *Holger Rørdam*, *L. Moltesen*, *Oskar Andersen* har det rig Anvendelse — den sidste har endog i sin paa Engelsk

skrevne Skildring af vor Kirkehistorie¹⁾ ladet Ordet optræde i engelsk Skikkelse som *knight-monasteries* — jeg tror at kunne paastaa, at en saadan Betegnelse ikke skal kunne paavises paa engelsk Grund²⁾. Udtrykket gør Tjeneste i Fremstillinger af vore Klostres Historie (hos *Daugaard, I. Hertzsprung, Poul Nørlund*) og ikke mindst i Arbejder over Kunst og Kirkebygninger (hos *Beckett, Vilh. Lorenzen*). Naar jeg selv er skyldfri, er det mest i Ly af Sætningen om den sovendes Syndefrihed; jeg har tilfældig ikke haft Lejlighed til at behandle disse Sider af Overgangstiden fra Middelalderen.

Om nu end allerede for et Par Aarhundreder siden danske Historikere anvendte »Herreklostre« som et fra fjern Fortid stammende Udtryk, maa det dog vist siges, at dets Brug som en staaende, almen benyttet Begrebsbetegnelse først ret blev slaaet fast, da i 1836 ved Trehundredaarsfesten for Reformationens Indførelse den ansete Theolog Sognepræst *H. C. Rørdam* — Fader til den af dansk Kirkehistorie saa højt fortjente *Holger Rørdam* — udgav en fyldig Skildring af Reformationstiden »historisk fremstillet«³⁾, som vandt megen Anerkendelse og blev stærkt benyttet. Man mærker, hvorledes Udtrykket først da ret slaar igennem; det stemmede vel ogsaa godt med hine Aaringers stærke Betonen af, hvordan man fra en Prælatvælde var gaaet ind til en mere folkelig Tidsalder. I hvilken Grad Ordet ikke blot er bleven betragtet som hjemmehørende i Middelalderen, men ogsaa opfattet som om det træffende belyste visse Sider af dens Aandsliv, vil fremgaa af den nyeste Haandbog i Danmarks

¹⁾ J. Oskar Andersen, *Survey of the history of the church in Denmark* S. 29, i *Det Lutherske Verdenskonvent* 1929.

²⁾ Bosworth and Toller, *Anglo-saxon dictionary*. Jamiesson, *Dictionary of the scottish Language*. Stratmann, *Middle-english dictionary*. Schmidt, *Shakespeare-Lexicon*.

³⁾ H. C. Rørdam, *Den evangeliske Christendoms Indførelse i Danmark*. I Forordet: udarbejdet med et bestemt Hensyn til historisk-kritisk Nøjagtighed.

Historie. Efter at Professor *E. Arup* først i Kapitel 12 med Overskrift »Herreklostrene« har fremstillet Cisterciensernes og Præmonstratensernes Komme til Landet, skildrer han i Kap. 17 om »Erkebisp Eskils sidste Aar« Klostrene paa følgende Maade (at Ordet er trykt med Kursiv, skyldes dog mig):

»Sorøklostret var da som andre Cistercienserklostre og som Johanniterklostret i Antvorskov et *Herrekloster*, et Grundejerkloster; *Herreklostre* kaldtes disse Klostre derfor altid senere, de verdslige Godsejere ansaa deres Abbeder for deres Ligemænd og de fik af Kirken Rang med Bisper. Men de var ogsaa i den Forstand *Herreklostre*, at deres Indvaanere fortrinsvis var af Adelsslægter . . . *Herreklostret* . . . var en Slags Livrenteanstalt for Stifteren og hans Slægt . . . Endnu mere var *Herreklostret* bestemt til at være Tilflugtssted for alle dem af Stifterens eller andre Adelsslægters Sønner, der virkelig eller maaske blot efter deres egen Formening havde lidt Skibbrud i Livet. I fremmede Lande, Tyskland og Frankrig, krævedes til Optagelse i saadanne *Herreklostre* adelig Byrd; det har vel næppe været Tilfældet i Danmark« (S. 253).

Jeg vender mig derefter til Undersøgelsen om naar Ordet Herrekloster første Gang forekommer. Det var under Christian II's Regering, endda først efter 1520. Kongen havde Planer om en ny Lovgivning for Landet, og i et til Kongen indgivet Forslag i reformatorisk Aand hedder det: »Domkirker, Herrekloster udskikke mange Bedere med Heste, Vogne og gaaendes«, ligesom ogsaa Bisperne tillade, at Bedere indsamle til Steder med hellige Kilder eller lign., derfor bliver det foreslaaet, at saadant forbydes, saa at der kun maa indsamles til visse bestemte Ordner af rette Tiggebrødre¹⁾. Derfor kom da ogsaa Kap. 120 i Christian II's Landslov til at lyde: Herefter skulle ingen Herre-Klostre eller andre [Klostre],

¹⁾ Danske Magazin VI. 361.

som have Jordegods, skikke noger Trygler eller Bedere iblandt Almuen efter Almissee, hvad der alene skal være tilladt Sortebrødre af St. Dominici Orden, Graabrødre af St. Francisci Orden, de Clarisser, som holde deres rette Regel, Carmeliter og de Præster, som ere i Hospitaler og siges at være af St. Augustini Orden¹). Medens i Forslaget Herreklostre var stillet ved Siden af Domkirker, altsaa de største Godsbesiddere, kommer Forbudet til at omfatte alle Klostre, der eje Jordegods, og det forudsættes, at dette altid er Tilfældet med Herreklostre.

I Landslovens Kap. 4 hedder det endvidere (S. 2), at ingen Abbeder, Priorer eller andre Klostermænd skulle have mere Hunde udi nogen Maade at jage Dyr med end to Par Mynder og to Kobbøl Støvere, som er udi Antvorskov, Sorø og deslige store Herreklostre, og andre Klostre skulle ikke have mere end ét Par Mynder og ét Kobbøl Støvere.

Udtrykkene i disse Bestemmelser synes klart at pege paa, at man ved Herrekloster især har de med rigeligt Jordegods forsynede Klostre for Øje. Det samme fremgaar af et saadant Hovedskrift fra protestantisk Side som Malmøbogen 1530²), der paa to Steder benytter Ordet; den klager over hvorledes Prædiken forsømmes i »mange store Herreklostre« og hvorledes Bønderne undertrykkes med tyrannisk Vælde af »Herreklostrene (som de kalde) og andre Kirkens Personer, som have gækket Herrer og Fyrster utallig Rente og Ejendom af (Bl. 29 r, 49 v).

Den samme Opfattelse kommer frem i de Klager, der fremsattes overfor Christian II om at Messe og Guds-tjeneste forsømtes i »alle Herreklostre, Jomfruklostre, som svart Gods og Rente er tilgivet« af Konger, Riddere, Svende og gode Kvinder, ligesom der heller ikke af dem gik behørig Tjeneste til Rigets Behov³). Det rejste Spørgs-

¹) Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Love IV. 58.

²) Malmøbogen af Peder Laurensen, ved H. Rørdam. 1868.

³) Danske Magazin VI. 363.

maal blev ofte behandlet paa Herredagene under Frederik I. Det foresloges paa Herredagen i København 1525 af Adelen, at »alle disse Herreklostre udi Riget ere, mue og komme udi Forlening under Adelen, dog saa at Guds-tjeneste blev holdet ved Magt« osv.¹⁾. Paa Herredagen i Odense 1526 blev der paany klaget over, hvor skammelig og unyttig Landgilde og Indkomst af »de store Herreklostre her i Riget« blev anvendt, hvad Abbeden af Sorø og Prioeren af Antvorskov tog til Genmæle imod for dem selv og alle deres Klostre, idet de henviste til hvor store Tynger der var paalagt dem²⁾. Iøvrigt var Gejstligheden villig til en Reform³⁾, og den androg om at Kongen vilde befale Bisperne at reformere alle Klostre, Herreklostre og Jomfruklostre. Herpaa svarede dog Kongen: »at reformere Klostre, Herreklostre og Jomfruklostre, kommer os intet ved, thi sætte vi det ind til Bisperne og Prælaterne⁴⁾.

Umiddelbart efter Kong Frederiks Død havde hans Søn Christian ladet sig hylde i Hertugdømmerne og her givet Tilsagn om at alle Velteklostre (d. v. s. Herreklostre) og Jomfruklostre skulde holdes ved Magt, dog skulde Ingen være nødsaget til at forblive i Kloster, som ønskede at udtræde⁵⁾. Den i Juni—Juli Maaned i København holdte Herredag førte ikke til noget Kongevalg, men det blev i Recessen af 3. Juli udtalt, at »alle Domkirker, Herrekloster, Jomfrukloster, Helliggestis og Sogne-

¹⁾ Nye danske Magazin V. 214. Om den rette Datering for disse mange Aktstykker se Paludan-Müller i Vidensk. Selskabs Skrifter, Hist. og Phil. Afd. II. 267, 290.

²⁾ Nye D. Mag. V. 109.

³⁾ l. c. 114: at reformere alle Klostre, Herreklostre og Jomfruklostre 210: item om Herreklostre og Jomfruklostre at reformere etc., ville Prælaterne det gerne saa skikke efter den Skikkelse som at før gjort er udi Kong Christoffers Tid.

⁴⁾ Nye D. M. V. 119. Pal.-Müller l. c. 297.

⁵⁾ Jensen u. Hegewisch, Privilegien der schleswig-holst. Rittersch. 151. A. Heise i H. Tidskr. 4 R. III. 272. Om Velteklostre nærmere S. 20.

kirker skulle blive ved deres fulde Magt«, desligest og Tiggebrødrekloster som ved Magt ere¹⁾).

Paa den Tid er aabenbart hver Tanke om at Herrekloster skulde særlig betegne de anselige Klostre svundet bort, og man opfattede alle Klostre som henhørende til en af de tre Kategorier: Herreklostre, Jomfruklostre eller Tiggeklostre.

Med Hensyn til Klostrenes Styrelse havde Prælaterne henstillet til Rigsraadet, at »de Herreklostre, som aldrig tilforn havde været under Lægmands Hænder og Skikkelse, og nu forvendt og forlent ere mod alle Herrers og Kongers aabne beseglede Brev og deres svoren Ed og Løfte«, maa komme til deres rette Skikkelse igen, og at de gode Mænd, som saadanne Herreklostre have forhvervet, maa besørges med Kronens Slot og Len for deres Tjeneste²⁾. Paa dette Forlangende kunde dog Rigsraadet ikke gaa ind³⁾.

Efter Erobringen af København 1536 og den følgende Rigsdag stod det fast, om end ingen særlig Bestemmelse derom var fattet, at der overfor Klostrene kunde gaas frem ad de Veje, paa hvilke Kong Christian og hans Fader var slaaet ind.

I den følgende Tid, da de af Regeringen om Klostrene fattede Beslutninger sattes i Værk, vil man sjælden støde paa Betegnelsen Herrekloster; den forekommer i enkelte Skattebreve og i Lister fra Regeringens Kontorer, ligesom den ogsaa kan være indgaaet i historiske Optegnelser og dér være anvendt paa middelalderlige Forhold⁴⁾.

¹⁾ Heise I. c. 491.

²⁾ Nye Danske Mag. II. 204.

³⁾ Heise i Hist. Tidsskrift 4 R. III. 314, 337. Erslev, Konge og Lensmand 97.

⁴⁾ Jeg hidsætter her de Kilder — ud over de i Texten nævnte — hvor jeg har truffet Ordet. Fru Anna Ruds Brev til Fru Sophie Krummedige 4 April 1530 (Skaane): jeg véd her ingen Forlening læset uden Herreklostre og Tiggeklostre (Danske Magazin 3 R. II. 276). — Liste over Forleninger fra Tiden 1542: Herrekloster og Jomfrukloster (Ers-

Men Herrekloster var et nylig dannet Ord. Dette fremgaar af Malmøbogen, der siger: »Herreklosterne (som de kalde) og andre Kirkens Personer« (Bl. 49 v). Der søges altsaa om Berettigelse til at bruge Ordet ved Henvisning til den daglige Tales Brug. Paa samme Maade henviser den til et andet nydannet Udtryk, naar den udtaler, at den hellige Hieronymus, hvis han nu kom tilstede i Verden, vilde skrive mere mod Kirkens Misbrug »end enten Luther eller Lutheraner (som de nu kalde)« (Bl. 20 r). Ogsaa et tredie Sted vil kunne anføres, om end ikke fra selve Malmøbogen saa dog fra »Malmø-Beretningen om Religionsartikler og Forhandlinger paa Herredagen 1530«¹⁾. Her læses: »alle Mennisker, geystelige (som vi kalde) eller verdztzlige«. Og geistlig var et nyt Ord.

Man maa undre sig over, hvor lidt man har været opmærksom derpaa. Det er vel nok rigtigt, at Reformationen ikke bragte netop mange tydske Ord til Landet²⁾, men dog maaske flere end det hidtil er iagttaget. I Middelalderen udtryktes Modsætningen til verdslig ved *aandelig*, saaledes bliver i Unionsakten af 1436 et Udvalg dannet af »to aandelige og to verdslige«, og i Unionsakten af 1438 hedder det, at »aandelige og verdslige« skal dømmes »hver efter sin Ret«³⁾. Det vilde være besynderligt, om Ordet Geistlig slet ikke skulde have vist sig i Danmark,

lev, Konge og Lensmand S. XLVIII). — 1545, 7 August, Skattebrev til alle Kapitler og Herreklostre over alt Riget (Rørdam, Kirkelove I. 235). — 1559, 24 Mai, Skattebrev til Kapitler og Herreklostre, Jacobsen, Det danske Skattevæsen under Christian III, 149, 188 f. Brevbøger 282. — Kanniken Jon Thursen (død 1577) skriver i sin Kirkehistorie: Biskop Eskil funderede disse Herrekloster i Skaane osv. (Kirkeh. Samlinger II. 310). — Arild Huitfeldt (Folio I. 139): Ærkebisp Eskild stiftede S. Bernhardo til Ære 5 Herrekloster her i Danmark.

¹⁾ Udgivet af Holger Rørdam 1889. Artikel 37.

²⁾ Dahlerup, Det danske Sprogs Historie, 2. Udg. 54.

³⁾ Geh. Arch. Aarsber. II. 37, 39. Christian Is Privilegium for Sjællændere 1454; ingen maa gæste anden Mands Tjenere, ihvo de helst tilhøre kunde, aandelige eller verdslige; Danske Mag. I. 351.

uagtet vore mangeartede Forbindelser med Tyskland, men jeg har kun truffet det to Gange, 1421 og 1425, og her under særlige Forhold. Det første af disse Breve er et af Skaanes Landsting udstedt Brev, hvori der i Lighed med hvad der skete paa de andre Landsting, blev givet Vidnesbyrd om at Slesvig hører til Danmarks Krone og at arvelige Len her ikke ere kendte »hwerkin meth wærlid-licht herscap oc ey meth gheystlike eller andelighe personer¹⁾. Her er dog altsaa forsigtigt benyttet et dobbelt Udtryk. Ærkebisp Peder Lykkes Navn staar øverst mellem Udstederne, og det samme er Tilfældet med Brevet af 1425, hvori han med tilkaldte Mænd dømmer i en Retssag om hvordan der skellig skal fares frem »met en geestlich man æffter hans ræt« og om hvad der er »bodhæ geestlich ræt oc wærdælich ræt²⁾. Saaledes har Peder Lykke, Erik af Pommerns højt betroede Mand, der ofte havde virket i Udlandet for danske Statssager³⁾, forment, at det fremmede Udtryk kunde faa Indgang i Landet.

Dette skete dog ikke dengang. Først paa Christian II's Tid fik Ordet Indpas, det er brugt baade i Kongens Love og i Skrifter af enkelte Katholiker og Protestanter. Dog ophørte man aldrig med at sige »den hellige Aand«. Kun vil man finde lige siden Erik af Pommerns Tid Helligaandshuse jævnlig kaldte Helliggesthuse. Det er saaledes karakteristisk, at Peder Laurensen i »Malmøbogen« stræber efter ikke at benytte Ordet »Geistlige«, men anvender Klerker, Præster, Kirkens Mænd eller lign.⁴⁾, ligesom han ogsaa stadig taler om den hellige Aand; derimod nævner

¹⁾ Antislesvigholstenske Fragmenter Nr. 13 S. 113.

²⁾ Danske Magazin 4 R. I. 356 f.

³⁾ Møllerup, Bille-Ætten I. 49 ff. og Dansk Biogr. Lexikon, Peder Lykke.

⁴⁾ Kun paa to Steder anvender han Ordet; paa Bl. 18 v i Forbindelse med et andet fremmed Ord »stadt«, der rundt om i Europas Lande var ved at vinde Indgang i forskellige Betydninger (Stat, Stand, Status): wor geystlighe stadts. Bl. 32 r: alle (ingen undertagen, geystlige eller verdslige).

han paa flere Steder Prædikener i Helliggestis¹⁾. Iøvrigt kan man undres over, hvor paafaldende hyppigt Ordet optræder i Formen »geistlig«, hvad der kunde pege paa, at det var indvandret fra frisiske eller hollandske Egne, hvor denne Form er den sædvanlige, medens man i Plattysk sagde »geistlich«.

I Sverige fik Ordet aldrig Indgang, man er vedblevet indtil vore Dage at sige »andlig«²⁾.

Naturligvis rummer min Paastand om at Ordet ikke fandtes i Middelalderen en Fare; den burde hvile paa en aarelang Gennemgang af Kilder, og hvor let kunde alligevel et Aktstykke eller en Optegnelse være undgaaet min Opmærksomhed. Jeg har imidlertid gennem en Del Aar haft min Opmærksomhed henvendt paa dette Spørgsmaal, jeg har ogsaa advaret andre Forskere mod at benytte Ordet. Men selv om det skulde blive fundet, bør man være opmærksom paa, om det ikke er en individuel Dannelse, hvad en Forfatter maatte være berettiget til, især da et foran sat Herre- paa flere Maader benyttedes til at betegne det ypperste. Her er der derimod Tale om et gængs Udtryk paa alfar Vej.

Man kunde mulig formode, at paa samme Maade som »geistlig« var Herrekloster et Syd fra indkommen Udtryk. Det er imidlertid en rent lokal, kun i Danmark hjemme-hørende Betegnelse. I Norge³⁾ og Sverige⁴⁾ er den ganske ukendt, og den kan ikke paavises i Tyskland eller i noget

¹⁾ Bl. 28 v, 48 v.

²⁾ I Dalins Ordbok og hos Östergren, Nusvensk Ordbok, findes ikke »gejstlig«. Af Svenska Akademiens Ordbok, der medtager ældre Ordbrug, ses »gejstlig« benyttet i den svenske Tekst af en Traktat med Danmark 1534 og »Gejstlighed« 1662 om Presterskapet i Skaane.

³⁾ Fritzner, Ordbog over det gamle norske Sprog. Cleasby-Vigfusson, Icelandic dictionary. Storm og Hertzberg, Norges gamle Love V. Hægstad og Torp, gamalnorsk Ordbok.

⁴⁾ Schlyters Ordbok, Sveriges gamla lager, XIII. Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltids-språket.

andet Land med germansk Sprog¹). Hvorledes der i det tyske Rige manglede en Betegnelse for de Klostre, hvortil der efter Privilegier eller Vedtægt udelukkende var Adgang for adelige, vil fremgaa af de Undersøgelser, som Aloys Schulte har foretaget og som efter megen Tvivl bragte ham til selv at danne en Betegnelse derfor: »freiherrliche Klöster«²).

Herrekloster er et Ord, der udelukkende havde Hjemmel ved at blive benyttet af Forkæmperne for Reformationen og som derfor ogsaa maatte anvendes af deres Modstandere. I den folkelige Litteratur, de mange Satirer og Viser fra den Tid, kendes det ikke, og det samme er Tilfældet med de litterære Frembringelser i et følgende Tidsrum. Poul Helgesen, der havde et aabent Øje for Manglerne ved Munkelivet og ønskede en Reform, giver i sit Svar paa Malmøbogen sin Bogs Kapitel 16 til Overskrift: Om Herreklostre og Kanniker; det er den eneste Gang, han benytter Ordet, og Grunden vil ses af Kapitlets første Linie: »Fremdeles beslutter denne Malmø-Bog samme Snak om Munke med Herre-Kloster og Kanniker og siger« osv. (S. 472).

Man bør endvidere være opmærksom paa, hvor ulogisk, derfor ganske ubrugelig som Begreb, »Herreklostre« er. Dersom samtlige Klostre skal falde ind under en af de tre Kategorier af Klostre, som Reformationstiden alene synes at kende — Herre-, Jomfru- og Tigge-Klostre —, maa flere smaa Stiftelser, som især Jylland syntes at

¹) Jfr. Schade, *Altdeutsches Wörterbuch*. Benecke, *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*. Lexer, *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*. Schiller und Lübben, *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*. Dijkstra, *Friesch Woordenboek*. Doornkaat Koolman, *Wörterbuch der ostfriesischen Sprache*. Verwijs en Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*. *Woordenboek der nederlandsche taal*. Om engelske Ordbøger se foran S. 2.

²) A. Schulte havde først dannet to andre Betegnelser, men foretrak denne; *Der Adel und die deutsche Kirche im Mittelalter* S. 11. Jfr. nedenfor S. 19.

besidde, blot fordi de ejede lidt Jordegods faa en saadan Purpurlap sat paa Vadmelsoften. Endvidere vilde Jomfruklostrene, der ere typiske Grundejerstiftelser, have netop denne Egenskab fælles med »Herreklostrene«. Det er jo ogsaa rent ud forvirrende at se udskilt fra Jordegods-Klostrene de to Jomfruklostre i Roeskilde, der forsørgede Døttre fra fyrstelige eller adelige Familier; i St. Claras Kloster fulgte man Clarisserindernes Regel, St. Agnete Kloster tilhørte Dominikanerordenen. Begge disse Klostre under Tiggerordener havde Jordegods af uoverskueligt Omfang. Hvor vidt de faktisk ogsaa udsendte Vogne med Tryglere, har vi maaske ikke Kundskab om, men vi véd, at selv Domkirker og Herreklostre ikke undsaa sig for at udsende Bedere, indtil Christian II forbød det. Overfor Tiggeklostre af den nævnte Art som de to i Roeskilde tog da Regeringen ogsaa Forbehold i sine Begunstigelser, idet kun »de Clarisser, som holde deres rette Regel« maatte udsende Tryglere (se foran S. 8). Der fandtes Jomfruklostre med en lignende Godsrigdom i Odense og paa andre Steder i Landet¹⁾. I Roeskilde fandtes et tredie Nonnekloster, det var viet til Vor Frue og hørte under Cistercienserne; dersom Bygning og Jordegods var det bestemmende, maatte det regnes mellem Herreklostrene.

Det er ikke underligt, at en saa besynderlig Terminologi og forstyrrende Klassifikation kan bringe Forvirring i Anvendelsen af Udtrykkene og i Forstaaelsen af dem²⁾. Paa den Tid i det 19. Aarh. Ordet Herrekloster fremdroges saa stærkt, var Forskerne da ogsaa i Vildrede med hvad

¹⁾ Daugaard, De danske Klostre 61 f., 302 f., 305 f.

²⁾ Det er derfor forstaaeligt, at Kr. Erslev, der stadig skelner mellem Jomfruklostre og Herreklostre, dog lejlighedsvis regner de første mellem de sidste (Konge og Lensmand 97). Veltklostre svarer til Herreklostre, dog er i to af Tysklands Kejsere udstedte Breve et Nonnekloster betegnet som »das jungfräuliche Veltkloster« (se nedenfor S. 20).

dets Betydning var. Kolderup-Rosenvinge udtaler, at »saaledes kaldtes Benedictinerklostre i Modsætning til de øvrige yngre og derfor mindre ansete Munkeordners Klostre«¹⁾. Dette er jo ganske urigtigt, og Molbech rettede det i sit Glossar, men naar han her og ligeledes i »Dansk Ordbog« lader Betegnelsen rumme »de større, mere anseelige Klostre, som forestodes af Abbeder«, er den sidste Sætning ikke rigtig, da til Ex. Antvorskov Kloster forestodes af en Prior og denne Mand netop tog til Orde mod de imod Herreklostrene rettede Beskyldninger²⁾.

Ordet Herrekloster har ganske Præg af den Tid, hvori det opstod. Man vil kunne læse en Bedømmelse af Ordet i den Fundats, hvorved Københavns Universitet oprettedes paany 1539. Regeringen havde bestemt, at de nævnte Klostre for Fremtiden skulde bidrage til Studiers Fremme, disse Klostre »der med et mærkeligt Udtryk kaldes Lægmandsklostre eller Herreklostre«³⁾. Formodentlig er det første af disse Udtryk dannet alene af Fundatsen som Forklaring af »Herreklostre«, idet det ikke er kendt andetsteds fra⁴⁾. Men i hvert Fald er det sikkert, at et Ord med Betydning af Lægkloster kun kan tænkes dannet i en af Protestantismens Tanker opfyldt Tidsalder.

Hvad der har virket stærkt til at skabe Betegnelsen Herreklostre, har været disses store og ofte ved deres Udstyr udfordrende Bygninger. Det mærkes paa flere Maader, at der var knyttet nogen Forargelse til hvad

¹⁾ Rosenvinge, Love IV. 612.

²⁾ Nye Danske Magazin V. 109.

³⁾ Rørdam, Danske Kirkelove I. 38: pro studiosis et re litteraria ordinamus, ut singula Daniae Monachorum monasteria, quæ mirabili vocabulo vocantur secularia et dominorum Monasteria sint Scholæ pro pauperibus adolescentibus.

⁴⁾ Hvis Betegnelsen Veltkloster — hvorom i det følgende S. 20 — er blevet misforstaaet som Weltkloster, vilde derved Oversættelsen »secularia monasteria« være forklaret, men en saadan Mistydning af Ordet er ikke kendt fra det 16. Aarh.

Byggekunsten da frembragte. I sit Skrift om Hospitaler udtaler Poul Helgesen, at et saadant ikke skal have hovmodig Bygning, dog en ærlig og renlig. Et Kloster skal ikke være et Palads og Herresæde (saa at Fyrster og Bisper kunne næppelig slig Bygning afstedkomme, idet Sted de skulde haft ydmyge, lave og enfoldige Huse. Hvad godt et Hospital tilsigter, forspilder det ved hof-færdig, kostelig og unyttig Bygning. Derfor skal man aflægge al saadan syndig Lækkerhed¹⁾). I Satiren »Peder Smed og Asser Bonde« lyder der ikke blot Harme over de store Gaarde, som Kalente-Gilderne havde i Købstæderne, men — siger Peder Smed til Broder Kort — »i et Tiggekloster haver jeg set en Stue baade lang og bred, hun var smykket, det følgede Skel, [som rimeligt var], tusinde Gylden havde hun kostet vel²⁾). I en af Reformationstidens Viser synges der: »saa bygge de Kloster som store Slot, de gøre deri fuldlidet godt«, og i en anden: »de Kloster, de skinne baade hvide og røde, mere end Slot saa braske de skødt« [næsten]³⁾). I Sverige udtaler Olaus Petri i Skriftet om »Klosterlefverne«: de ha hus som andra slott⁴⁾).

Man kunde derfor mulig formode, at Herrekloster var et Udtryk dannet i Lighed med Herregaard. Men denne Betegnelse anvendtes slet ikke om de adeliges Boliger i denne Tid⁵⁾, den opkommer først en Menneske-

1) Povel Eliassen, Danske Skrifter, ved C. E. Secher I. 156, 466, 470.

2) Udgaven ved Svend Grundtvig Bl. G 2.

3) Bruun, Viser fra Reformationstiden 37, 41.

4) E. Hildebrand, i Sveriges Historia III. 119.

5) Undtagelsesvis kan Ordet være brugt, og i mere svævende Betydning, saaledes i Peder Tidemands Dedication (i Oversættelsen af Huberinus' Skrift om Guds store Straf) til den mægtige Rigsraad Axel Brade og hans Frue; han ønsker, at andre Riddere og Riddermænds Mænd vilde tage den foragtede Christus i Krybben »ind paa deres Herregaarde og Fruerstuer« (Peder Palladius' Danske Skrifter, ved Lis Jacobsen I. 342). I Oversættelsen selv læses (Bl. A 5): jeg haffuer seet oc hørt paa Herreslot og Gaarde, og dette Udtryk genfindes hos

alder eller, snarere et Hundredaar senere¹⁾, og med Herre i Herrekloster, som ogsaa i Herremand, skal man langt højere tilveirs end til den almindelige Adelsmand. Herrer var kun Konger, Fyrster, Prinser eller Medlemmer af den kongelige Familie, dernæst Bisper eller andre højtstillede i Samfundet. Herredage kaldtes efter svensk Skik i det 15. Aarh. Møder af Landets ypperste Mænd, hvori Rigets Raad deltog. Herremænd var kendte allerede i det 13. Aarh., om end Ordet sjældnen anvendtes²⁾ og den enkelte Adelsmand ikke, efter hans Stilling eller som Titel, betegnedes som Herremand; man vil kunne sammenligne det med, hvorledes vi i Nutiden jo ikke bruge Gejstlig i Tiltaleform eller som Titel, medmindre vi udtrykkelig ville fremhæve Mandens Stand.

Hvis man vilde knytte »Herre« til en Bolig, maatte det langt snarere være til -Slot eller -Sæde, og dette møder os da ogsaa. Allerede foran er anført de Ord af Poul Helgesen om at Klostrene i Købstæderne vare blevne Palads og Herresæder. Hans Tavsens fortæller i Beretningen om de tyske Bønders Oprør, at de brød Klostre og Herresæder neder³⁾, og en Vise synger: Sandhed fór til Herreslot (S. 27).

Jeg kunde tænke mig den Indvending, at dog mulig Herrekloster kunde i Middelalderen have været en rimelig Betegnelse for enkelte Klostre, nemlig dem, der rummede Korherrer af St. Augustins Orden; saaledes kaldtes

Peder Palladius i hans Udtalelse i Visitatsbogen om Stedet for Tiltale og Straf for Skørlevned, saaledes bl. a. paa Herreslot og Gaarde (l. c. V. 140).

¹⁾ Smlgn. J. Grimms Wörterbuch, der udtaler om »Herrenhof«, at det først i de sidste Aarhundreder er blevet Betegnelse for den en »Rittergutbesitzer« tilhørende Gaard.

²⁾ Vel helst brugt i Flertal. I Henrik Harpestrængs Kogebog (ved Marius Kristensen, S. 195) hedder det: thættæ ær the bæstæ salsæ thær hærræmæn havæ. I den forudgaaende Artikel staar dog: Thæt ær hærræ salsæ.

³⁾ Hans Tavsens, Smaaskrifter 46.

de klostergivne Mænd, der gjorde Tjeneste ved Domkirker sammen med Kannikerne eller som Vicarer for dem. Men atter her maa jeg anke over, at man bruger en Terminologi, som ikke tilhører Tiden eller Landet. Mange danske Forfattere have ganske vist talt om Korherrer, men de bruge en tysk eller en fremmed Betegnelse. I de nordiske Lande hed de Kórbrødre, Kórsbrødre eller Kórpræster¹⁾.

I de Tider, som fulgte efter Kirkeændringen, brugte man stundom at knytte Ordet Herre- til geistlige Institutioner eller Personer; man bragte derved Tilstande i Erintring, der lykkeligt var overstaaede. En formentlig Kirkevælde var bleven sønderbrudt, og de Mænd, som man gav Hovedskylden for det gamle Regimente, var Bisperne — der jo ogsaa bar Ansvar for den skæbnesvangre kongeløse Tid —; de vare nu jagne i Ørkenen. For Fremtiden skulde Kirkens Høvdinge ikke bære Bispernavnet, men hedde Superattendenter.

Allerede paa denne Tid²⁾, men muligvis dog først i det 17. Aarhundrede, fik den katolske Tids Bisper Øgenavnet Herrebisper. Hvordan man opfattede dem, fremgaar klart af en Optegnelse af Biskop Jens Bircherod ved

¹⁾ Fritzner har talrige Exempler paa kórsbróðir, Kannik, ligesaa paa kórsbræðragarðr, fremdeles paa kórprestr. Se ogsaa om disse Ord Hægstad og Torps Ordbog. Söderwall, ved Korpräster; han anfører et Exempel paa korhärärra, det er en oversat Text og Handlingen foregaar i Maastricht. Christian Is Brev for Kapitlet i Bergen nævner Kanniker, Vikarer, Korpræster og Degne (1450, Dipl. Chr. I. 32). Om Korspræster i Trondhjem 1547 se Danske Magazin VI. 297. I Kortvending siger Kanniken: min Korpræst staar vel i min Sted (Danske Samlinger I. 194). Korsbrødregaard i Danmark stammer fra Johannitternes Kors.

²⁾ I sit Glossar anfører Molbech ved Herrebisp efter en haandskreven dansk Krønike fra 16. Aarh.: paa de Tider, der Herrebisperne bleffue afsætte. Det har ikke været mig muligt at finde Udsagnet i denne Form i de mange Krøniker fra 16. Aarh., som senere ere blevne offentliggjorte; Kalkar, der optrykker Ordene hos Molbech, har heller ingen nærmere Angivelse.

Aaret 1668; han fortæller, at Jørgen Rosenkrantz havde ligesom i sin Tid hans Fader den lærde Holger Rosenkrantz ansøgt om at blive Ærkebisp, begge vilde have Stillingen med den samme *lustre* og Myndighed som Herrebisperne i de katolske Tider hos os havde eller *Episcopi anglicani* endnu have, hvilket Regeringen og *ratio status* nu ikke syntes at kunne tilstede¹⁾. Den samtidige Peder Syv²⁾ bemærker lejlighedsvis, at fordum havde Herrebisperne mange Hovmænd³⁾.

Ved Tiden for Trehundredaarsfesten i 1836 saa endvidere Ordet Herremunk Lyset. Man vil vanskelig kunne tænke sig en større Modsætning end mellem de to Led, der indgaa i det sammensatte Ord, da jo netop Lydighed og tjenende Ydmyghed er en Hovedpligt for Munkene, og jeg har da heller ikke i noget Sprog truffet en Sammensætning af denne Art⁴⁾. Andensteds i Danmark eller i Norden findes Ordet ikke⁵⁾. Det er en Affødning af »Herreklostre«, thi hvorfor skulde ikke Munkene i et saadant blive kaldt Herremunke! I det anførte Skrift af H. C. Rørdam læses der: »Klosterfolk kan henføres til tvende Slags: Herremunke og Tiggermunke« (S. 12). Ordet er derefter gaaet ind i det danske Sprog og derfor med Rette optaget i Dahlerups Ordbog, det er tilmed benyttet af en dansk Digter, der ogsaa var kyndig Lærd⁶⁾.

¹⁾ Jens Bircherods Dagbøger, ved Molbech, 120.

²⁾ Kalkars Ordbog, Herrebisp.

³⁾ De senere Regnskabsprovster, Lægsmænd, der havde Tilsyn med Kirkeregnskaberne, skal i en tidligere Tid være blevet kaldte Herreprovster. Dette Navn er mulig blevet dannet med lignende Verdslighed for Øje som Herrebisp. Men Oplysningerne om denne Stilling ere meget uklare. Jfr. Wegener, Anders S. Vedel 178 Anm. 3.

⁴⁾ Se de foran S. 10 anførte Værker.

⁵⁾ Hos Moth, Vidensk. Selskabs Ordbog, Molbech findes det ikke.

⁶⁾ Ved en Mindefest for Øhlenschläger i 1879 blev ogsaa den fortjente Ud giver af hans og af mange andre danske Digteres Værker F. L. Liebenberg hyldet; det skete bl. a. ved en smuk Sang af Sophus Schandorph, der udtaler: »Der sidder Du gammel og pæn og strunk — med Skjortens sirlige Læg — og lig en Prælat eller Herremunk —

Det vil af den her givne Undersøgelse fremgaa, at vi bør være forsigtige med at danne Slagord, de have et vækkende Formaal, men de mangle i Virkeligheden ofte et fast, begrebsmæssigt Stade. Vi kende fra vor Tid det idelig benyttede Slagord Overklassen eller Overklasserne, der hos 10 Forfattere har 10 forskellige Betydninger, idet Grænselinien lunefuldt drages efter Intelligens, Formue, Kapital, Besiddelse af Jord, Gaard, Hus med Drift af det mest forskellige Omfang, for tilsidst kun at sætte neden for Linien Proletarer og Slums. Stadig overses det, hvor mange forskellige Islæt der har medvirket i Vævningen af det folkelige Samfund. Jeg skal dog holde mig til det her behandlede Emne, og jeg gør opmærksom paa, hvorledes den kyndige og vel underrettede Historiker *C. P. O. Christiansen* i sin i øvrigt fortræffeligt skrevne Fremstilling af Middelalderens sidste Aarhundreder (Det danske Folks Historie, Bd. III) idelig anvender, i Kapitel-Overskrift og Tekst, »Herrestænder« om Adel og Gejstlighed. Nu er det jo dog underligt at tænke sig, at der til den ene af disse Herrestænder, med deres »Herrefærd«, hører som den talmæssigt største Bestanddel af Standen de tusinde Sognepræster paa Land og i By, foruden de med dem ligestillede eller under dem staaende, andre kirkelige Tjenere. Det er jo dog en Del af Datidens Samfund, som økonomisk og socialt indtager en ringe Stilling med en saare begrænset Indflydelse og som frem-

Du bærer Dit kæmmede Skæg«. — En Munk med Skæg forsyndede sig iøvrigt mod en af Kirkens første Regler. Der fandtes vel i nogle Ordners Klostre »fratres barbati«, men det var Lægbrødre, der hjalp Munkene ved grovere Arbejde og hvem der var tilstaaet Lempelser i Ordensreglerne.

S. Schandorph synes i øvrigt ogsaa paa anden Maade paavirket af H. C. Rørdams kirkehistoriske Fremstilling. I sine Erindringer (Oplevelser II. 327) fortæller han, at han under sit Ophold i Florents søgte en historisk Oplysning hos en lærd Prior; han boede i et Herrekloster. Hvad Schandorph forstaar derved, er ikke klart, men formodenlig vilde han dermed betegne, at det ikke var et Tiggermunkekloster.

for alt fører en saa tyst Tilværelse, at næsten ingen dukker frem af Mængden.

Det urigtige ved en saa stærk Rubricering kommer maaske grellest frem, naar man undersøger, paa hvilken Tid der i den danske Lovgivning fremtræder en Herrestand. Det var da Regeringen den 25. Mai 1671 udstedte Privilegierne for Grever og Friherrer. Her bliver i mange Artikler »Herrestands Personer« nævnt, og i »Herestanden« rykker man op ved at blive Greve og Friherre. Der opstaar altsaa først en saadan Stand, efter at man af Adelen har udskilt et øverste Lag. — Paa en vis Maade var det paa Tide at Danmark fik en Herrestand, thi i Sverige var en saadan opstaaet et halvt Aarhundrede tidligere. Det skete ved Ridderhusordningen af 1626, da Adelen deltes i 3 Klasser: Herreklassen, med Grever og Friherrer, Ridderklassen og Svendeklassen¹⁾.

Paa det i Overskriften til denne Afhandling rejste Spørgsmaal maa der altsaa svares, at der hverken i Danmark eller andre Lande fandtes i Middelalderen Klostre, der betegnedes som Herreklostre. Et Artsnavn af denne Natur indenfor Klostrenes store Mængde havde man ikke. Et helt forskelligt Spørgsmaal er, om der fandtes Klostre, hvis Munke eller Nonner udelukkende stammede fra adelige Slægter eller dog fra de højere og mere velstaaende Dele af Samfundet.

For Danmarks Vedkommende maa der vistnok svares, at det vil være vanskeligt at paavise, at der for noget Kloster, enten ved dets Stiftelse eller ved senere givne Statuter eller Privilegier, er bleven bestemt, at alene Personer af Frelsestand skulde have Adgang til at blive optagne. Derimod er det utvivlsomt, at Abbeder og Priorer, Patroner for Klostre af forskellig Art, ligesom ogsaa selve Klostersamfundet har øvet Kontrol med hvem der

¹⁾ Denne Deling bestod indtil 1719. Gustaf III gjorde et Forsøg paa at danne et øverste Lag »Rikets Herrar«. Emil Hildebrand, Svenska statsförfattningen 322 ff. 520, 540.

optoges og at man ved et krævet Indskud eller en forud skænket Gave har sørget for at et vist lige Standstrin overholdtes. Det er vitterligt nok, at i enkelte danske Klostre flere af Munkene vare udgaaede fra bestemte store Slægter eller dog fra Adelstanden — dette gjaldt saaledes Sorø og Børglum — men især var det Tilfældet med Nonneklostrene (saaledes Dalum, Mariager, Maribo¹⁾), derfor gjorde paa Reformationstiden de Adelige Krav paa Klostergodset, som de sagde skænket for at modtage deres Døttre. I Tyskland har Professor Aloys Schulte søgt gennem omfattende personhistoriske og statistiske Studier at kaste Lys over det Spørgsmaal, fra hvilke Klasser af Samfundet de enkelte Klostre havde Tilgang, og han har naaet at kunne bevise, at i alt Fald i Middelalderens ældre Aarhundreder Adelstanden var særlig stærkt repræsenteret, ligesom han i det Hele ad denne Vej har kunnet give vigtige Bidrag til den sociale Historie²⁾. Det vilde være ønskeligt, om lignende Undersøgelser bleve forsøgte her i Danmark. For vore Hertugdømmer har en Undersøgelse godtgjort, at i den senere Del af Middelalderen har i stadig stigende Tal Nonneklostrene haft Tilgang af adelige Kvinder, medens det dog først i det 15. Aarh. blev bestemt, som Tak for ydet Hjælp i Nød, at Klostret i Preetz var udelukkende forbeholdt Adelen³⁾. De tre andre efter Reformationen bevarede Jomfruklostre blev først i en Menneskealder efter denne lukkede for Tilgang af Borgerlige⁴⁾.

I Tilslutning til hvad der i denne Afhandling er fremstillet vil det have sin Interesse at undersøge, om der i

¹⁾ Daugaard, De danske Klostre. 64.

²⁾ A. Schulte, Der Adel und die deutsche Kirche im Mittelalter. Studien zur Sozial-, Rechts- und Kirchengeschichte. 1910.

³⁾ Zeitschrift der Gesellschaft für schleswig-holst. Geschichte Bd. 46. S. 194, Bd. 48. S. 209.

⁴⁾ Otto Opet, Klosterrecht und Reichsverfassung, i Zeitschrift. Bd. 51, S. 207 ff., 212 ff., 217.

andre Lande skulde findes Udtryk af en lignende vag Karakter, hvorved man søgte at sammenfatte enkelte Arter af Klostre og at udskille dem fra andre. Et saadant Ord er det i Tyskland anvendte Udtryk Veltkloster, og der er saa meget mere Grund til at dvæle derved, som Ordet ogsaa optræder indenfor vort Riges Grænser. I et af Christian III 8. Juni 1535 udstedt Privilegium hedder det, at alt skal blive ved det gamle med Hensyn til Veltklostrene og Jomfruklostrene¹⁾. Retshistorikeren Falck vilde rette Brevets Udtryk til Bettelklostre²⁾, men Betegnelsen er kendt i Tyskland, om den end kun sjælden anvendes, og den forekommer i et Par andre Breve fra vore Hertugdømmer³⁾. Felt-Kloster fortolkes gerne saaledes, at det er Klostre, som eje Jordegods, og dette er vel rigtigt, om end Forestillingen snarest bør være rettet mod: de paa Landet liggende Klostre. Dette synes at fremgaa af Martin Luthers Betænkning over hvorledes Regeringen i Sachsen kunde gaa frem mod Klostrene:

aufs erste wäre wohl gut daß keine Feldkloster, als Benedictier-, Cistercer-, Celestiner-⁴⁾ und dergleichen je auf Erden kommen wäre; nu sie aber da sind, ist das beste, daß man sie lasse vergehen, oder wo man füglich

¹⁾ Krag og Stephanius, Christian III's Historie II, 288: mit den Veldt-Clöstern und Juncfrawen-Clöstern up dat olde gehalten werden. Jfr. foran S. 5.

²⁾ Neues Staatsbürg. Magazin IV. 835, Handbuch III. 720. Ogsaa Holger Rørdam maa tidligere have misforstaaet Ordet, han skriver i Kirkeh. Samlinger, 2. R. II, 737: Herreklostrene (de Welt Kloster).

³⁾ Provst Joh. Wolf skænker 1540 en Pengesum til »Abbtin, Pater und Prior der vere veltklosteren alsze thom Reineuelde, Seghebarghe Arendesboke und Bardesholm im lande tho Holsten belegen«. Geh. Archiv Aarsber. II, Tillæg 58. Af Keiser Maximilian II er der 1576, af Keiser Rudolf II 1577 udstedt Privilegier for »das jungfräuliche Feldkloster« i Utersen, Jensen u. Michelsen, Schleswig-Holsteinische Kirchengeschichte III. 154.

⁴⁾ Coelestinere, en især i Sydeuropa kendt Orden af Benedictinere, kaldt efter Pave Coelestin V.

kann, dazu helfe, daß sie rein und gar wegkommen . . . aufs fünfte. Aus den Bettelklöstern in Städten wären gut Schulen für Knaben und Meidlin zu machen¹⁾.

Saaledes betones udtrykkeligt, hvorledes Tiggeklostrene høre Byerne til i Modsætning til Feltklostrene, der søgte ud paa Landet, Benedictinerne især til Bjergene, Cistercienserne til Sletterne.

Man vil da ogsaa kunne finde Munke fra den sidstnævnte Art Klostre betegnede som Veltmönche. Der klages saaledes paa Hansedagen 1385 over, at »de Veltmonike« have Uldvævere, Skomagere og alle Slags Haandværkere, der arbejde ud over Klostrets eget Behov²⁾. Der maa ogsaa være tænkt paa Cisterciensere, naar Detmars lybske Krønike lader den hellige Bernhard »sic cleden in den Orden der grawen Veltmonike« (senere fik Ordensdragten en anden Farve)³⁾. Imidlertid maa man ikke tro, at vi staa overfor en fast Terminologi. Man kan finde de paa Landevejen omstrefende Tiggermunke⁴⁾, og vel især Dominikanerne, kaldt Veltmönche.

Til Slutning skal jeg redegøre for denne Undersøgelses Resultat, som næsten er udmundet i en »Moral«, fordi der formentlig er sket en Uret overfor Middelalderen, som vi bør give Opreisning for. Vi bør slippe et ringeagtende Udtryk fra en senere Tid, som vi have anvendt paa Instituter, der dog vitterligt nok har fremmet vort Folks religiøse Liv, og som paa mangfoldig Maade har baaret Frugt for vor økonomiske og aandelige Kultur, for Litteratur og Digtning, for Kunst og Videnskab. Vi har god Lejlighed til i disse Aar inden den nære Firehundredaarsfest at erkende denne Uret. Men vi bør ogsaa slippe denne Betegnelse, fordi den begrebsmæssigt er

1) Martin Luthers Briefe, ved de Wette II. 363, 366.

2) Hanse Recesse II. 363.

3) Die Chroniken der niedersächsischen Städte. Lübeck. I. 212.

4) Schiller u. Lübber, veltmonnik. Derfor er de kaldt Bisse-Munke i Malmobogen 43 r, Malmøberetningen 57, 69.

uden Værdi paa Grund af sin mangetydige Karakter. Selv om Herrekloster havde været Betegnelsen for et Kloster, der udelukkende aabnede sig for Munke af Frelsestand, vilde det være uforholdsmæssigt, eftersom Klostre af denne Art vare ukendte hos os baade i Middelalderen og paa Reformationstiden. Noget Behov for en sammenfattende Betegnelse af denne Art er der afgjort ikke tilstede, dette synes at fremgaa klart deraf, at intet andet Folk — naar vi bortse fra det ret lokale og sjældne Udtryk Veltekloster — har haft et saadant.

Ogsaa et andet Forhold vil Undersøgelsen formentlig have belyst, nemlig at Forskerne har Grund til at være forsigtige med at anvende Udtryk fra en senere Tid paa ældre Forhold, især naar gode Betegnelser fra Samtiden foreligge; man vil let komme til at give ældre Institutter et Indhold, der ikke var det virkelige. Det vil ogsaa være set, hvor tidt et Ords Betydning skifter, og hvor hurtigt den samme Kapsel kan have faaet et nyt Indhold.